

Lenka Slunečková

Syntactic Constancy of the Object between English and Czech in Fiction and Academic Prose

Disertační práce

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav anglistiky a amerikanistiky
2006

Oponentský posudek

Doktorská disertační práce Lenky Slunečkové studuje na materiálu beletrie a odborných textů větněčlenskou konstantnost předmětu mezi angličtinou a češtinou. Představuje tak na jedné straně součást rozsáhlejšího výzkumu syntaktické konstantnosti mezi těmito dvěma jazyky a na straně druhé tento výzkum rozšiřuje o dimenzi stylistickou.

Autorka srovnává situaci ve dvou typologicky odlišných jazycích, což vede již v teoretické části k nutnosti vymezit pro potřeby práce některé syntaktické kategorie, jejichž pojetí se v anglických a českých mluvnicích liší. Autorka řeší problematiku determinátorů, modifikátorů a jmenné části přísudku samostatně, s oporou v odborné literatuře a s ohledem na metodologii výzkumu: přívlástek i jmenná část přísudku jsou pokládány za samostatné větné členy.

Objem zkoumaného materiálu je úctyhodný: tvoří jej 1000 vět s divergentními protějšky předmětu s rovnoměrným zastoupením obou směrů (čeština-angličtina a angličtina-čeština) i obou funkčních stylů. Míra syntaktické ne/konstantnosti je přitom stanovena na základě počtu shodných protějšků předmětu potřebných pro získání daného počtu protějšků odlišných. Ukazuje se, že ve směru z angličtiny do češtiny je vždy míra odlišnosti nižší než v opačném směru. Zároveň je v tomto směru jen malý rozdíl mezi texty beletristickými a odbornými. Jiná situace je ve směru z češtiny do angličtiny, kde divergentní konstrukce představují 17% a mezi mírou odlišnosti v beletrii a odborném stylu je velký rozdíl – 14,4% a 22,6%.

Autorka mapuje detailně jednotlivé divergentní protějšky předmětu v obou směrech: z angličtiny do češtiny (kapitola 7 a 8) a naopak (kapitola 9 a 10). Všimá si přitom vždy faktorů, které vedou k divergenci, se zvláštním zřetelem k aktuálnímu členění a rozdílům mezi zkoumanými funkčními styly. Kapitoly 11 a 12 pak podávají shrnutí a srovnání typů divergence v obou směrech a faktorů, které ji způsobují. Ukazuje se, že se v obou směrech liší poměrné zastoupení převládajících syntaktických funkcí divergentních protějšků předmětu. Nejčastějšími protějšky anglického předmětu jsou přísudek (33%), podmět (26,6%) a adverbialé (23,2%). V opačném směru jako protějšek českého předmětu výrazně převažuje anglický podmět (celkově 52,8% a dokonce 59,2% v odborném textu). Faktory, které vedou k syntaktické divergenci, jsou také pro každý z obou směrů do značné míry specifické. Ve směru z angličtiny do češtiny se uplatňují rozdíly ve valenci a volnější vztah mezi syntaktickou funkcí a sémantickou rolí větného členu v angličtině. Případy, kde anglický předmět je zahrnut do významu slovesa v češtině (nebo se v češtině realizuje jako jmenná část přísudku), svědčí o analytickém charakteru angličtiny. Aktuální členění se v tomto směru neuplatňuje, i když míra základního rozložení výpovědní dynamičnosti je v obou jazycích vysoká. Ve směru z češtiny do angličtiny se sice také uplatňují rozdíly ve valenci, nejdůležitějším faktorem vedoucím k divergenci je však aktuální členění. V anglických větách, které odpovídají českým větám s tematickým předmětem v iniciální pozici a koncovým rematickým podmětem, umožňuje syntaktická divergence (český předmět odpovídá anglickému podmětu) lineární řazení větných členů v souladu se základním rozložením výpovědní dynamičnosti. Význam ostatních faktorů (nominální vyjádření v angličtině, valence, posesivní determinace v angličtině, české jednočlenné věty) je ve srovnání s rolí aktuálního členění podstatně nižší. Výsledky disertační práce potvrzují univerzální platnost principu koncového postavení jádra výpovědi a tedy nadřazenost aktuálněčlenské struktury struktury syntaktické.

Disertační práce zároveň ukazuje některá specifika sledovaných funkčních stylů v typech divergence i v uplatnění jednotlivých faktorů, které ji způsobují. Projevuje se nominální charakter českého odborného stylu a ve směru z češtiny do angličtiny výraznější vliv aktuálního členění v odborných textech, který autorka dává do souvislosti s tendencí k explicitnímu a přesnému vyjadřování v odborném stylu. Typickým rysem českých odborných textů jsou také jednočlenné věty slovesné. V beletrii se výrazněji projevuje analytičnost angličtiny a ve směru z angličtiny do češtiny

častější výskyt osobních a posesivních zájmen odkazujících na životné účastníky děje. Obecně se v beletrii uplatňují v syntaktické divergenci větší měrou faktory související s valencí slovesa a sémantickými rolemi účastníků děje.

Pokud jde o formální stránku disertační práce, je třeba ocenit, jak systematicky a přehledně je uspořádána. Dílčí výsledky i celkové závěry jsou detailně popsány a zobrazeny v tabulkách a grafech. Práci uzavírá soupis všech analyzovaných vět.

Dílčí poznámky k disertační práci

K českému slovesu jako protějšku anglického předmětu, str. 68: přestože autorka pojímá přívlastek jako samostatný větný člen, připomeňme, že přívlastkové konstrukce lze pokládat za sdělná pole, která jako celek fungují jako jednotky nadřazeného sdělného pole větného (Svoboda, 1968). Determinační posesivní zájmena tak v rámci sub-pole substantivní fráze představují prvek tematický; modifikace, není-li kontextově zapojena, je dynamičtější než řídicí substantivum. Stupeň dynamičnosti jednotlivých členů substantivní fráze zůstává stejný, ať už tato fráze jako celek patří k tematické nebo rematické části sdělného pole příslušné věty. V př. 44 lze tedy za réma pokládat celou NP „*that game of squash*“, v př. 37 „*her throat*“ (podobně také na str. 75).

K inkluzi anglického předmětu do významu českého intransitivního slovesa, str. 64: jsou česká reflexivní slovesa intransitivní (viz. př. 29 *Oholil jsem se.*)?

Ke vztahu lineárního řazení a stupni výpovědní dynamičnosti, str. 69: vzhledem k toleranci angličtiny ke koncovému postavení nerematického příslovečného určení je obtížné určit stupeň výpovědní dynamičnosti „*at London University*“.

K sémantické roli předmětu, str. 72: přiřazení způsobové sémantické role anglickému předmětu v př. 58 a 59 mi připadá problematické. Mohlo by se jednat o předmět vytvořený na přechodu k předmětu vnitřnímu? V př. 59 tomu odpovídá i český překlad *Žiju plným životem*, kde vztah mezi přísudkovým slovesem a příslovečným určením je analogický obvyklému vztahu mezi slovesem a předmětem vnitřním (srov. *I live to the full.* - *Žiju naplno.*).

K termínům *agentful passive* (str. 60), *subjectful clause* (str. 67): podle Concise Oxford Dictionary přípona *-ful* při tvoření adjektiv ze substantiv označuje „full of; having the qualities of“.

K tabulkám 6 (str. 60) a 12 (str. 113): názvy jednotlivých podtypů českého podmětu jako protějšku anglického předmětu odkazují někdy k situaci v angličtině (adverbiální podmět anglický), jindy v češtině (nevyjádřený konatel/příčina, sponové sloveso *být* v češtině); podobně v opačném směru (bezpodmětná věta v češtině ale nevyjádřený konatel v angličtině).

K valenci slovesa jako faktoru ovlivňujícímu divergenci předmětu: k valenci jsou řazeny jednak rozdíly v rekcii (např. str. 202, větný vzorec SVO v češtině a SVA v angličtině), jednak vztah mezi větným členem a jeho sémantickou rolí (str. 173, „differences in verb valency ... which arise mainly from different relationships between syntactic functions and semantic roles of elements in the clause“), kde jde, jak se zdá, spíše o tendenci ke shodě mezi syntaktickou a sémantickou funkcí v češtině (tedy korespondenci vzorce valenčního a intenčního v pojetí Danešové a Hlavsové).

Závěr

Předložená disertační práce přináší nová, cenná zjištění v oblasti vztahů mezi syntaxí a aktuálním členěním, v oblasti rozdílů mezi odborným funkčním stylem a beletrií i mezi dvěma typologicky odlišnými jazyky – angličtinou a češtinou. Vyniká tak na jedné straně šíří svého záběru a na straně druhé hloubkou a precizností analýzy zkoumaných jevů. Disertační práci Lenky Slunečkové proto jednoznačně doporučuji k obhajobě.

V Praze 11. října 2006

PhDr. Markéta Malá, Ph.D.